

Narrative Coherence Based on the Element of Identity in the Novel *Hasti*

Farnaz Maleki Sarvestani¹, Saeed Hesampour^{*2}, Mohammad
Hossein Karami³

Received: 06/07/2022

Accepted: 02/10/2022

* Corresponding Author's E-mail:
shessampour@yahoo.com

Abstract

Identity and the ways for processing the related information are the most important concerns in the adolescent period, and literature, especially adolescent literature has been successful in reflecting this concern. *Hasti* is a notable novel in this respect. The aim of this research is to study the potentials of this novel for the analysis of identity processing styles. The researchers use the method of content analysis and by surveying the actions of the main character, try to analyze her identity processing styles from Michael Berzonsky's approach in order to reveal the narrative techniques of representing identity.

Keywords: identity processing styles, representation methods, Michael Berzonsky, *Hasti*.

1. Introduction

Various approaches in psychology have addressed identity and the process of identity formation, examining it from different dimensions. Michel Foucault expanded on Erik Erikson's theories about identity.

1. PhD Student of Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, College of Literature and Human Sciences, Shiraz University, Shiraz, Iran.
<https://orcid.org/0009-0000-8853-7969>

2. Professor of Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, College of Literature and Human Sciences, Shiraz University, Shiraz, Iran.
<https://orcid.org/0000-0001-9683-3573>

3. Professor of Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, College of Literature and Human Sciences, Shiraz University, Shiraz, Iran.
<https://orcid.org/0000-0002-8947-2477>

He believes that the way adolescents confront and interact with external and internal events reflects their style of processing their identity. The aim of this research is to identify and examine the styles of identity processing with a focus on Michel Foucault and their representations in Persian adolescent novels.

Research Question

1. Is Berzonsky's psychological theory conducive to the discovery and representation of different aspects of identity in adolescent novels?
2. What are the methods of identity formation based on Berzonsky's theory?
3. What is the role of narratology in the representation of aspects of identity?

2. Review of Literature

These are among the most relevant researches to the present study: Hosseini and his colleagues (2018) have studied different types of identity (familial, group, national, etc.) in adolescent novel. Their article, "The Analysis of Different Types of Identity in Adolescent Novels Based on Erikson's Psychosocial Theory" is also published in 2019 and yields the same results. Ranjbar and colleagues (2019) in their article, "The Process of Transformation in the Novel *Hasti*" undertake the analysis of different aspects of transformation in the character *Hasti* based on Erikson's theory.

3. Theoretical Background

Berzonsky formulates identity processing styles to describe how information about identity is processed. He believes that people have an active role in the formation of their ideas about who they are and in what situation they are living. He writes about three identity styles: informational, normative and diffuse-avoidant. The way the

adolescent confronts and interacts with the external and internal events reveal his/her identity processing style (see Brozonsky, 1989, p. 269; Streitmatter, 1993, p. 213; Brozonky, 1992, p. 776; Brozonsky & Neimeyer, 1994, p. 265).

Narratology is a science which studies different methods of narration to reveal not only the structure and form of each work, but also its hidden layers of meaning. Therefore, the researchers will focus on the two levels of the narrator and the character and study the narrative methods of the narrator who is a thirteen-year-old girl and the central character of the novel in order to extract her identity processing styles.

4. Discussion

The novel *Hasti* starts with the description of an unbalanced situation from the perspective of the narrator. The focus of the story on this situation reveals the fact that the story is narrated from the point of view of a character who employs the description of her physical injuries as an introduction to her vulnerability in life. As such, by using internal point of view and focalizer which “focuses on the thoughts and emotions of the characters” (Cobley, 2021, p. 35), the writer tries to influence the readers by concentrating on the experiences, thoughts and emotions of the narrator. By the use of this point of view and focalization and their relations with other characters, the writer illuminates the identity processing styles in the formative process of Hasti’s identity: normative identity (internalizing the criteria and the values of others, conservative opinions and commitment toward them, conformity with important figures of one’s life, not searching for information, using predetermined answers to encounter threats, cognitive distortion for maintaining existence); informative identity (using problem-oriented and information-oriented

solutions, active self-analysis, skeptical attitude toward oneself, firm objectives and strong commitment, searching, processing and evaluating information related to oneself, feeling coherent in affairs); diffuse identity (using anxiety-oriented solutions, shying away from decision-making situations, conformity of one's opinions and attitudes toward different situations, failing to modify one's identity structure in the long term).

5. Conclusion

As the story unfolds, we witness three identity processing styles in *Hasti*: avoidant style which encompasses the largest part of the story, informative style and diffuse style. It should be noted that although the action which are based on the diffuse style are less frequent in the novel than the avoidant style, the latter style is in the service of the former style, which in turn leads to the informative processing style. In a large part of the story, Hasti is trying to forge a boy's identity for herself in order to become accepted and loved by her father; however, this endeavor disturbs her father more than anything else and causes an identity loss in Hasti.

The ingenious choice of the point of view, internal focalization and the focalizer helps the audience to get familiar with Hasti's mental and emotional world more easily and sympathize with her better. That Hasti is the focalizer character gets the audience in close contact with her identity processing style; therefore, the audience can understand the reasons behind Hasti's behavior which in turn leads to higher verisimilitude and influence on the reader.

In sum, it can be said that Hasti's identity is the product of the time, the place and the culture she is thriving in. These three factors command the evolution of her identity formation process: she transforms from an individual with an avoidant identity processing

style to an individual with informative identity processing style which leads her toward accepting her feminine identity.

References

- Berzonsky, M. D. (1989). Identity style: Conceptualization and measurement. *Journal of Adolescence Research*, 4, 268-282.
- Berzonsky, M. D. (1992). Identity style and coping strategies. *Journal of Personality*, 60, 771-788.
- Berzonsky, M. D. & Niemeyer, G. J. (1994). Ego identity status and identity processing orientation: The moderating role of commitment. *Journal of Research in Personality*, 28, 425-435.
- Colbey, P. et al. (2021). *Literary criticism from a narratological approach* (H. Payandeh, Trans. and Ed.). Niloofar. [in Persian]
- Streitmatter, J. (1993). Identity status and identity style: A replication study. *Journal of Adolescence*, 16, 211-215.

دوفصلنامه روایت‌شناسی

سال ۷، شماره ۱۴، پاییز و زمستان ۱۴۰۲، صص ۵۷۴-۵۳۱

مقاله پژوهشی

DOR: 20.1001.1.25886495.1402.7.14.15.0

انسجام روایی بر مبنای عنصر هویت در رمان هستی

فرناز ملکی سروستانی^۱، سعید حسام‌پور*^۲، محمدحسین کرمی^۳

(دریافت: ۱۴۰۱/۴/۱۵ پذیرش: ۱۴۰۱/۷/۱۰)

چکیده

هویت و چگونگی پردازش اطلاعات مربوط به آن از مهم‌ترین دغدغه‌های دوره نوجوانی است و ادبیات به‌ویژه رمان نوجوان به‌خوبی توانسته است این دغدغه را در خود بازتاباند. رمان هستی از جمله رمان‌های درخور توجه در این زمینه است. هدف از این پژوهش بررسی ظرفیت‌های این رمان در بررسی سبک‌های پردازش هویتی است. این پژوهش به روش تحلیل محتوا انجام شده است و کوشیده‌ایم با ردگیری کنش‌های شخصیت اصلی این رمان، سبک‌های پردازش هویتی او را با رویکرد میشل برزونسکی واکاوی کنیم و شگردهای روایی بازنمایی هویت را نشان دهیم. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که هستی برای رسیدن به هویتی یکپارچه و مستقل از هر سه سبک پردازش هویتی بهره برده است؛ اگرچه سبک پردازشی سردرگم در او پررنگ‌تر است و شخصیت هنجارشکنانه‌اش او را از شخصیت‌های دیگر

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

<https://orcid.org/0009-0000-8853-7969>

۲. استاد تمام زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران (نویسنده مسئول).

*shessampour@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0001-9683-3573>

۳. استاد تمام زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

<https://orcid.org/0000-0002-8947-2477>

رمان‌ها متمایز می‌کند. تحلیل شگردهای روایی بیانگر این است که نویسنده برای نشان دادن سبک پردازش هویتی در هستی با استفاده از شیوه روایت‌گری درون‌رویداد و کانونی‌سازی درونی توانسته است به‌خوبی ابعاد مختلف روحی و شخصیتی و دغدغه‌های او را نشان دهد.

واژه‌های کلیدی: سبک‌های پردازش هویت، شیوه‌های بازنمایی، میشل برزونسکی، رمان

هستی.

۱. مقدمه

ادبیات داستانی، به‌ویژه رمان نوجوان، با ظرفیت‌های منحصر به فردش می‌تواند از رهگذر معرفی دیدگاه‌ها، ارزش‌ها و معیارهای افراد دیگر، نوجوانان را با شیوه‌های متفاوت اندیشیدن و متفاوت زیستن در قالب داستانی لذت‌بخش و سرگرم‌کننده آشنا سازد. به عبارت دیگر رمان نوجوان می‌تواند بستری برای بازنمایی فرایند هویت‌یابی باشد. از این‌رو، لزوم بررسی رمان نوجوان به‌منظور واکاوی اندیشه‌ها و دیدگاه‌هایی که هویت او را می‌سازند و او را در درک بهتر از خود و جهان پیرامون یاری می‌رسانند بسیار اهمیت دارد. برای رشد و شکوفایی شخصیت، آشنایی با مفهوم هویت به‌طور عام و آشنایی با هویت فردی و سبک‌های هویت‌ساز به‌طور خاص، بسیار ضروری و مهم است و از آنجاکه انسان‌ها با توجه به تفاوت‌های فردی در زمینه برخورد با تعارض‌های شخصی و هویتی سبک‌های متفاوتی دارند، شناخت این سبک‌ها و چرایی انتخاب آن‌ها بسیار حائز اهمیت است. بنابراین برای هرچه بیشتر روشن شدن مطلب ناگزیریم مفهوم هویت و ابعاد آن را بررسی کنیم.

هویت^۱ از پیچیده‌ترین مفاهیمی است که تعریف ساده و دقیق آن میسر نیست (جی دان، ۱۳۸۵، ص. ۲۸) و شاید علت اصلی آن دو معنای متناقضی باشد که از آن استنباط می‌شود؛ یکی همسانی و یک‌نواختی و دیگری تمایزی که دربرگیرنده ثبات یا تداوم در

طول زمان است (Woodward, 1997, p. 18). بنابراین می‌توان گفت این مفهوم در بافت‌های متفاوت، معانی متفاوت دارد. برای مثال هویت از نظر اجتماعی به مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و حالات و اعمال شخصی گفته می‌شود که در تربیت خانوادگی، آموخته‌های فرهنگی و باورهای اجتماعی ریشه دارد. هویت در اثر فرایندهای اجتماعی شکل می‌گیرد و پس از تبلور، باقی می‌ماند، دگرگون می‌شود یا حتی در نتیجه روابط اجتماعی از نو شکل می‌گیرد (ر.ک. برگر، ۱۳۷۵. ص. ۶۸) و از منظر روان‌شناسی به معنای «احساس تمایز شخصی، احساس تداوم شخصی و احساس استقلال شخصی» است (Jacobson, 1998, p. 9). بنابراین هویت‌یابی، فرایندی است که فرد در پی پاسخ‌گویی به پرسش‌های هستی‌شناسانه و خودشناسانه‌ای مانند «من کیستم؟»، «از کجا آمده‌ام؟» و... دست به کاوش و خودشناسی می‌زند و می‌کوشد به کمک کسب ویژگی‌هایی که هویت او را می‌سازند، با جامعه ارتباط برقرار کند و اجتماع او را با تمام تفاوت‌های فردی‌اش بپذیرد.

هویت ابعاد گوناگون و متنوعی دارد و با دانش‌های مختلف گره خورده، اما در این پژوهش کوشش شده است از دیدگاه روان‌شناسی بررسی شود. علت انتخاب این رویکرد به هویت، با وجود رویکردهای بسیار، به ماهیت این پژوهش یعنی نوجوان و رمان نوجوان برمی‌گردد. اگرچه از اساس بحث هویت و پرسش‌های مربوط به آن از فلسفه شروع می‌شود، اما باتوجه به دوره نوجوانی و اهمیت آن در شناخت حالات روحی و روانی، خصوصیات رفتاری نوجوان و همچنین ویژگی‌های منحصر به فرد که باعث شکل‌گیری شخصیتی مستقل و متفاوت از دیگران است، بر آن شدیم تا هویت و مؤلفه‌های هویت‌ساز را بررسی کنیم. مسئله مهم مطرح در این پژوهش چگونگی

بازنمایی ابعاد هویتی در رمان هستی است که در این راستا پرسش‌های ذیل مطرح می‌شود.

۱. آیا نظریه روان‌شناختی برزونسکی قادر به کشف و بازنمایی ابعاد هویتی در رمان نوجوان است؟

۲. شیوه‌های شکل‌گیری هویت براساس نظریه برزونسکی چگونه است؟

۳. روایت‌شناسی چه نقشی در بازنمایی ابعاد هویتی دارد؟

۲. پیشینه پژوهش

هویت و بررسی آن از جمله موضوع‌های مهم در مطالعات علوم انسانی، اعم از فلسفه، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و... است و پژوهش‌های بسیاری با این مضمون چه در ایران و خارج از ایران انجام شده است. اما از آنجاکه این پژوهش به بررسی هویت از منظر روان‌شناسی و به‌ویژه رویکرد برزونسکی به هویت می‌پردازد، به‌منظور جلوگیری از اطناب، منحصرأ به پژوهش‌های معطوف به این حوزه و رویکرد می‌پردازیم.

محرمی و همکاران (۱۳۹۰) رفتارهای شخصیت‌های داستان‌های مرادی کرمانی را براساس سه مرحله (سن بازی، سن مدرسه و نوجوانی) از هشت مرحله اریکسون واکاویده‌اند. میرعلائی‌امین و همکاران (۱۳۹۷) انواع هفت‌گانه بلوغ (بلوغ جسمی و جنسی، شرعی و معنوی، اجتماعی، عاطفی، شناختی، اقتصادی و سیاسی) را در رمان عقربه‌های کشتی بمبک بررسی کرده‌اند. حسینی و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی انواع هویت (خانوادگی، گروهی، ملی و...) در رمان نوجوان پرداخته‌اند. «واکاوی انواع هویت در داستان‌های نوجوانان براساس نظریه روانی اجتماعی اریکسون» مقاله دیگری از آنان است که در سال ۱۳۹۸ به چاپ رسیده است که بخشی از مقاله مذکور است و یافته‌های پژوهش یکسانی را تأیید می‌کند. رنجبر و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود

با عنوان «فرایند تحول در رمان هستی» به بررسی ابعاد تحولی شخصیت هستی براساس نظریه اریکسون پرداخته‌اند.

از میان پژوهش‌های بررسی‌شده، پژوهش‌های رنجبر و همکاران، حسینی و همکاران و همچنین محرمی و همکاران، به پژوهش حاضر اندکی نزدیک هستند. اما نوآوری‌هایی که این پژوهش را از پژوهش‌های ذکرشده متمایز می‌کند، رویکرد آن است که با اتکا به نظریه برزونسکی سه سبک هویتی را از خلال روایت داستانی استخراج کرده و چگونگی بازنمایی آن را شرح داده است.

۳. مبانی نظری پژوهش

۳-۱. هویت از دیدگاه روان‌شناسی

اریکسون نخستین روان‌شناسی بود که هویت را به‌عنوان دستاورد مهم شخصیت نوجوانی تشخیص داد. تشکیل هویت از نظر او عبارت بود از «مشخص کردن چه کسی هستید، برای چه چیزی ارزش قائلید و چه مسیری را می‌خواهید در زندگی دنبال کنید» (برک، ۱۳۸۶، ص. ۶۱). به باور اریکسون تشکیل هویت و پذیرفتن آن کاری دشوار و سرشار از اضطراب است که به تعارضات روانی در نوجوان می‌انجامد. او این تعارضات روانی نوجوانی را هویت در برابر سردرگمی هویت نامید، زیرا نوجوان در این برهه مجبور است نقش‌ها و ایدئولوژی‌های مختلف را بیازماید تا از میان آن‌ها بهترین را برگزیند. اریکسون معتقد بود که در فاصله بین کودکی و بزرگسالی باید وقفه‌ای روان‌شناختی صورت بگیرد تا نوجوان فرصت و انرژی لازم برای ایفای نقش‌های مختلف را به دست آورد و بتواند خودانگاره‌های متفاوتی را تجربه کند (ر.ک. شولتز و همکاران، ۱۳۸۶، ص ۲۵۷). قرار گرفتن نوجوان در برابر نقش‌های مختلف شناخت هویت او را با بحران روبه‌رو می‌کند، اما «تا وقتی بحران هویت حل نشده باشد، فرد

مفهوم یکپارچه‌ای از خود یا سلسله معیارهای ارزیابی ارزشمندی خویش در زمینه‌های عمده زندگی نخواهد داشت. اریکسون این پیامد ناموفق را سردرگمی هویت^۲ نامیده است» (اتکینسون و همکاران، ۱۳۸۵، ص. ۱۳۲). پس از اریکسون، جیمز مارسیا با ارائه نظریه «وضعیت‌های هویت» و میشل برزونسکی با نظریه «سبک‌های هویتی» نظریه اریکسون را بسط دادند.

۲-۳. نظریه میشل برزونسکی: سبک‌های هویت

برزونسکی^۳ از سبک‌های پردازش هویت برای توصیف چگونگی پردازش اطلاعات مربوط به هویت استفاده کرده است، زیرا او معتقد است که افراد در ساختن تفکرشان نسبت به اینکه چه کسی هستند و در چه موقعیتی زندگی می‌کنند، نقش فعالی دارند. «او بر این باور است که سبک‌های هویت، بازتابی از جهت‌گیری‌های پردازش اطلاعات هستند و نوجوان هنگام ساختن هویت خود و متعهد شدن نسبت به ارزش‌ها و باورها از آن‌ها استفاده می‌کند» (حسینی و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۸۵). وی از سه نوع سبک هویت نام می‌برد که عبارت‌اند از: سبک اطلاعاتی^۴، سبک هنجاری^۵ و سبک سردرگم یا اجتنابی^۶ که شیوه مواجهه و تعامل نوجوان با رویدادهای بیرونی و درونی نشان‌دهنده سبک پردازش هویتی او خواهد بود. این سه سبک عبارت‌اند از:

۱-۲-۳. سبک هنجاری

برزونسکی معتقد است: افراد با سبک‌های هنجاری، معمولاً به درونی کردن ملاک‌ها و ارزش‌های دیگران می‌پردازند، آنان عقاید محافظه‌کارانه دارند و نسبت به باورهایشان متعهد هستند، اما هیچ‌گونه جست‌وجویی برای یافتن اطلاعات ندارند. همواره با افراد مهم زندگی‌شان هم‌نوایی می‌کنند. این افراد در مقابل تهدیدات بالقوه از پاسخ‌های قبلی

کمک می‌گیرند و دست به تحریف شناختی می‌زنند و در حفظ موجودیت خود می‌کوشند (Streitmatter, 1993, p. 213; Brozonsky, 1989, p.269)

۲-۲-۳. سبک اطلاعاتی

«نوجوانان در فرایند کاوش برای تعریف «خود» از تجارب مختلف مرتبط با هویت (یعنی آزمایش نقش‌ها، باورها و رفتارهای مختلف)، به‌عنوان بخشی از فرایند تکامل، برای کسب هویتی رضایت‌بخش استفاده می‌کنند» (بیابانگرد، ۱۳۸۹، ص. ۱۲۹). نوجوان با سبک پردازش اطلاعاتی با سبک‌های اطلاعاتی، از راهبردهای مسئله‌مدار و اطلاعات‌مدار بهره می‌گیرند و همواره یک نگرش همراه با تردید درباره خودشان دارند. آن‌ها به جست‌وجو، پردازش و ارزیابی اطلاعات مربوط به خود می‌پردازند و همیشه درگیر فرایند خودکاوشگری فعال هستند و احساس یکپارچگی در تمام امور می‌کنند، اهدافی استوار و تعهدی قوی دارند (Brozonsky, 1992, p. 776).

۳-۲-۳. سبک پردازش سردرگم یا اجتنابی

سرگردانی در هویت با ناتوانی در دستیابی به یک معنا و مفهوم پایدار و منسجم از خود، همراه است. نوجوانان در این حالت تردید بسیاری را در خود تجربه می‌کنند، اما به نظر نمی‌رسد که درمورد انجام هر کاری که شرایط را تغییر دهد، واهمه داشته باشند (بیابانگرد، ۱۳۸۹، ص. ۱۲۹).

افراد با سبک‌های اجتنابی از راهبردهای هیجان‌مدار استفاده می‌کنند، از موقعیت‌های تصمیم‌گیری اجتناب می‌کنند و به‌صورت مداوم، رفتارها و دیدگاه‌های خود را با الزامات موقعیتی سازگار می‌کنند و به اصلاح درازمدت ساختار هویتی خود نمی‌پردازند (Brozonsky & Neimeyer, 1994, p. 256).

در تحلیل رمان هستی به‌طور کامل به این سه سبک خواهیم پرداخت. دلیل انتخاب این رمان با رویکرد بروزنسکی این است که رمان هستی از اساس بر پایه بحرانی روان‌شناختی (بلوغ و جنسیت) شکل گرفته که از مهم‌ترین مسائل در حوزه شناخت نوجوان از خویش و هویت‌یابی است.

روایت‌شناسی دانشی است که با بررسی شیوه‌های مختلف روایت، علاوه بر نشان دادن ساختار و فرم هر اثر، گاه لایه‌های پنهان معنایی را برملا می‌سازد؛ بدین معنا که نوع روایت می‌تواند نشانگر نوع محتوای غالب بر اثر نیز باشد. بنابراین در این پژوهش بر دو سطح راوی و شخصیت متمرکز خواهیم بود تا با بررسی شیوه‌های روایتگری راوی که نوجوانی سیزده ساله و شخصیت مرکزی رمان است، سبک‌های پردازش هویتی وی را استخراج کنیم. به‌عبارت دیگر هدف اصلی، استخراج سبک‌های هویتی از خلال کنش‌های داستانی و ابعاد روایتی متن است. از آنجاکه روایت‌ها خود حاصل کنش هستند (کوری، ۱۳۹۵، ص. ۲۳). بررسی کنش‌ها آن هم کنش‌هایی که هویت‌ساز یا حاصل سبک‌های مختلف هویتی هستند و نوعی برون‌داد شخصیتی به‌شمار می‌روند، در خور توجه است.

۴. بحث و بررسی رمان هستی

خلاصه داستان: هستی، نوجوانی سیزده‌ساله است که برخلاف دختران هم‌سن‌وسال خود، رفتاری کاملاً پسرانه دارد و هویت دخترانه را برای خود نمی‌پذیرد. شیطنتها و رفتار پسرانه او باعث تنش میان او و پدر می‌شود و این تنش‌ها سرآغاز ماجراهایی است که داستان حول محور آن‌ها شکل می‌گیرد. با آغاز جنگ تحمیلی و مهاجرت از آبادان، شرایط به‌گونه‌ای پیش می‌رود که داشتن هویتی پسرانه برای هستی رنگ می‌بازد

و وی آماده پذیرش هویت دخترانه خود می‌شود. در نهایت او با پذیرش هویت دخترانه با پدر و خود به صلح می‌رسد.

رمان هستی با توصیف وضعیتی نامتعادل از زبان راوی آغاز می‌شود. این توصیف، خبر از حضور شخصیتی می‌دهد که برای مخاطب چندان روشن نیست که کیست و چه جنسیتی دارد؛ به عبارت دیگر ورود به داستان با توصیف کنونی شخصیت، آن هم به شیوه پردازش غیرمستقیم از همان ابتدا مخاطب را مشتاق می‌کند که بداند او کیست و چرا پدرش از شکستن دستش به شدت عصبانی است؟ این ساخت درون‌گرا، اشتیاق مخاطب را به سمت شناخت برمی‌انگیزد. تمرکز داستان بر این وضعیت نشانگر روایت داستان از زاویه دید شخصیتی است که توصیف آسیب‌های جسمانی خود را به عنوان مقدمه‌ای برای ورود به دنیای آسیب‌پذیر خود مطرح می‌کند. از این رو نویسنده با استفاده از زاویه دید و کانونی‌سازی درونی که عبارت است از «تمرکز راوی بر افکار و احساسات شخصیت‌هاست، یعنی مطالبی که حتی در صورت حضور در صحنه هم خواننده نمی‌توانست از آن‌ها باخبر باشد» (کبلی، ۱۴۰۰، ص. ۳۵) می‌کوشد با تمرکز بر تجربیات، افکار و احساسات هیجان‌انگیز راوی درون‌داستانی و «من» او که همچون سیمانی به وحدت و هماهنگی داستان استحکام می‌بخشد، مخاطب خویش را تحت تأثیر قرار دهد (ر.ک. میرصادقی، ۱۳۸۵، ص. ۳۸۹)، زیرا «تأثیر کانونی‌سازی بر مخاطب به گونه‌ای است که می‌تواند بر افکار و عواطف او به هنگام خواندن تأثیر بگذارد؛ همان‌طور که از صدایی که می‌شنویم، افکار و عواطف مختلفی برداشت می‌کنیم، از دریچه چشمی که با آن رویدادها را می‌بینیم نیز افکار و عواطف مختلفی برداشت می‌کنیم» (ابوت، ۱۳۹۷، ص. ۱۴۲). هستی نیز که راوی درون‌داستانی دخیل در ماجراست، از طریق روایت وضعیت خود، در وهله اول، مخاطب را با هویت دگرگونه

خود آشنا می‌کند و سپس او را با خود همراه می‌سازد. با سوار شدن هستی و پدرش به تاکسی و توجه او به عروسک آویزان از آینه جلو تاکسی و ابراز انزجار از عروسک‌بازی و خاله‌بازی، روشن می‌شود که راوی شکسته‌دست، دختری با روحیه‌ای متفاوت است. در ادامه، این مسئله در گفت‌وگوی پدر با راننده تاکسی دقیقاً گفته می‌شود. بنابراین از همین پی‌رفت آغازین مشخص می‌شود داستان، حول محور شخصیتی است که با جنسیت خود در جدال است و نارضایتی خود را با گریز از هنجارهای جنسیتی جامعه و یا شکستن و پشت پا زدن به آن‌ها، آشکارا فریاد می‌زند؛ آرام و بی‌سروصدا بودن، ملیح و ملوس بودن برای هستی مهم نیست و در دنیایش جایی ندارد و او برخلاف انتظاراتی که نقش و جنسیت در جامعه برایش تعریف کرده، رفتاری پسرانه، تخس و سرکش دارد و همین باعث عصبانیت پدر شده است. این پی‌رفت مجرای است برای بازنمایی دو مؤلفه مهم از طریق روایت: خشم پدر و نفرت هستی از دنیای زنانه. اولی از طریق توصیف خود راوی و دومی از طریق خلق صحنه نمایشی در تاکسی به اطلاع مخاطب می‌رسد. یعنی خشم و بدخلقی پدر را مستقیم مطرح می‌کند و نفرت خود از جهان زنانه را با دیدن عروسک جلوی ماشین نشان می‌دهد. در ادامه مشخص می‌شود که روایت کل ماجرا با زاویه دید اول شخص و به شیوه کانونی‌سازی درونی، بدین دلیل است که راوی با استفاده از ظرفیت‌های این زاویه دید و کانونی‌سازی درونی، در ایجاد صمیمیت و حس این‌همانی مخاطب با شخصیت داستان، اشخاص بیشتری را با جهان خارج از هنجار خود همراه کند؛ چون در جهان داستان، او تنهاست و به‌جز دایی و خاله‌اش، همراه و هم‌فکری ندارد.

به باور ژنت «راوی» نمی‌تواند در روایتش نقشی حاشیه‌ای و کم‌اهمیت ایفا کند. او فقط می‌خواهد ستاره درخشان نمایش خویش باشد و در غیراین‌صورت ترجیح می‌دهد

رویدادها را نظاره‌گر باشد (تامس، ۱۴۰۰، ص. ۸۰). هستی نیز ستاره درخشان حوزه روایت خود است. او با داشتن شخصیتی دوگانه و پویا، نه تنها داستان خود، بلکه جهانی را روایت می‌کند که اندیشه‌ها و باورهای اشخاص حاضر در آن، می‌تواند بر زندگی اشخاص بسیاری تأثیرهای مخربی بگذارد؛ درحقیقت هم‌نشین شدن دو روایت زندگی شخصی هستی و جنگ و تأثیرات منفی آن، به‌نوعی هم‌نشینی جنگ درونی و بیرونی در دنیای بحران‌زده است؛ دنیایی که اشخاص حاضر در آن خودآگاه و ناخودآگاه در بحران‌سازی دخیل هستند. از این‌رو هستی با روایت مصائب دختر بودنش در خانواده‌ای که پسر می‌خواسته، عملاً روایتگر بحران است. به همین دلیل است که پدر به‌عنوان شخصیت اصلی بحران‌ساز، پس از راوی بیشترین نقش را در روایت دارد و تمرکز راوی بر اوست؛ گویی یکی از نقاط کانونی‌شده داستان، حول محور او شکل گرفته است. نکته شایان توجه در روایتگری هستی این است که فقط پدر عامل ایجاد بحران برای هستی نیست، بلکه هستی نیز برای پدر و جهان کوچک داستان، بحران‌ساز است. او از بحران‌سازهای خود برای خانواده و همسایه‌ها نیز روایت می‌کند؛ بنابراین او راوی صادقی است که هنگام ابراز تعجب خود از واکنش‌های اطرفیان در برابر رفتارهای خود، شیطنتهای خود را نیز به تصویر می‌کشد.

هستی مثل دختران دیگر نیست و از نظر پدرش «مدلش با همه دخترای ئی شهر فرق داره» (حسن‌زاده، ۱۳۸۹، ص. ۱۱) رفتار هستی و علاقه افراطی او به بازی‌های پسرانه به حدی است که پدر تاب تحمل آن را ندارد و از همین‌رو او را مستحق تنبیه می‌داند. به‌عبارت دیگر، هم پدر و هم همسایه‌ها به ابعاد هویتی او آگاهی کامل ندارند بلکه او را دختری می‌دانند که شیطنتهایش از حد گذشته و باعث اعتراض و کلافگی اطرفیان شده است.

برای بررسی دقیق‌تر ابعاد شخصیتی هستی و چگونگی پردازش اطلاعات هویتی از سوی او، از رویکرد برزونسکی به هویت نوجوانان کمک می‌گیریم تا با بررسی کنش‌های کلامی و غیرکلامی هستی در فرایند هویت‌یابی، مواجهه او با هویت را ردیابی کنیم؛ از همین رو باید بینیم سبک هنجاری از دید برزونسکی که در بخش نظری بدان پرداخته شد، در روایت رمان هستی چه نمودهایی دارد.

۱-۴. شخصیت و دیگری در رمان هستی

در این بخش از پژوهش به بررسی شخصیت و مواجهه او با «دیگری» پرداخته شده که برای این کار، مؤلفه‌های سبک‌های هویتی مطرح‌شده از جانب برزونسکی ملاک ارزیابی قرار گرفته است. شخصیت هستی در خلال تعاملاتش با دیگران پیش‌دیدگان مخاطب شکل می‌گیرد، به گونه‌ای که بخش اعظم شناخت مخاطب از هستی حاصل واکنش‌های هستی به حضور دیگری و تعامل با اوست. نویسنده به خوبی توانسته است با قرار دادن دیگری‌های متفاوت در برابر هستی، ابعاد متفاوت وجودی او را برجسته کند و تناقضات وجودی او را در خلال روایت سامان‌دهی کند.

۱-۱-۴. سبک پردازش هنجاری

ابعاد شخصیت هستی با توجه به ویژگی‌های پیش‌گفته عبارت‌اند از:

۱-۱-۱-۴. درونی‌کردن ملاک‌ها و ارزش‌های دیگران

انتظاراتی که جامعه از افراد دارد، بسته به نقش، جنسیت و... متفاوت است. به تبع همین امر، انتظاراتی که جامعه از یک دختر دارد، به صورت مجموعه‌ای از ملاک‌ها و ارزش‌ها خود را نشان می‌دهد و انتظار می‌رود او براساس آن‌ها رفتار کند و کم‌توجهی یا

بی‌توجهی به آن‌ها چه‌بسا تحقیر، تنبیه و طرد را در پی داشته باشد. در این رمان نیز ما شاهد ارزش‌هایی برای دختران هستیم: آرام و سربه‌زیر بودن، مهارت در خانه‌داری، هنرهای دستی و...؛ هستی اما با وجود اینکه جامعه و به‌ویژه پدر، انتظار دارند مانند دختران دیگر رفتار کند، از دختر بودن و آنچه به دنیای دختران تعلق دارد، بیزار است و این بیزاری را با چنین واکنش تندی «عقم می‌گیرد» فریاد می‌زند. اگر از نظر دیگران ساکت و صبور بودن دختران، ملاحظت رفتاری آن‌ها و بازی‌های دخترانه‌شان ارزش به‌شمار می‌رود، برای هستی این‌گونه نیست. وی دختری است که رفتارهایش کاملاً متفاوت و گاه متضاد است: هستی می‌گوید به وقت تنبیه باید از جانب من قول می‌دادند که «برای بچه‌ها معرکه نمی‌گیرم، روی دست‌هایم راه نمی‌روم، یا فوتبال بازی نمی‌کنم، یا هزارتا کار که دوست داشتم و نباید می‌کردم» (حسن‌زاده، ۱۳۸۹، ص. ۱۹)، اما در مقابل، پدر هستی معتقد است چون هستی دختر است باید رفتاری دخترانه داشته باشد و به کارهایی بپردازد که با دختران تناسب بیشتری دارد؛ مثلاً به جای فوتبال، شطرنج بازی کند (همان، ص. ۲۰).

هستی ملاک‌ها و ارزش‌های دنیای دخترانه را دوست ندارد و برایشان ارزشی قائل نیست و موجودیت خود را به‌عنوان دختری که از این کارها خوشش نمی‌آید پذیرفته و تکلیفش با خودش مشخص است، اما پدرش نمی‌تواند این استقلال رفتاری هستی را برتابد و همین موضوع میان‌شان تنش می‌آفریند. هستی از اینکه برخلاف ملاک‌ها و ارزش‌های دنیای دختران رفتار می‌کند و با پسرها هم‌بازی می‌شود، ابایی ندارد و آن را رفتار غلطی نمی‌داند که بخواهد از آن شرمسار باشد، ولی از رفتار پدر با خودش در پی‌رفت بازی با پسرهای محله می‌رنجد. «بابا عینهو رعدوبرق بود که اول نورش می‌آید، بعد صدایش. کفری بود: "تو خجالت نمی‌کشی؟" خجالت! از اینکه جلوی

پنج تا پسر گوشم را گرفته بود و دعوایم می‌کرد خجالت می‌کشیدم، نه از بازی با آن‌ها» (همان، ص. ۴۷).

پذیرش هویت راوی برای خودش، به ایجاد فاصله با دیگر شخصیت‌ها و فراهم آوردن بستر قضاوت از جانب او انجامیده است؛ به عبارت دیگر، لحن و بیان راوی، نشانگر سرخوردگی او از تنبیه و طردشدگی نیست، بلکه کنش‌های دیگر شخصیت‌ها را در چگونگی واکنش آن‌ها در قبال کنش‌های خود تعریف می‌کند؛ از همین روست که مهر مادری و ملایمت‌های او را به حساب دانایی اندک او در حوزه ادبیات و روان‌شناسی می‌داند و این‌گونه تعبیر می‌کند که «فکرش روشن شده» و در عوض پدر را رعدوبرق می‌داند که «اول نورش می‌آید و بعد صدایش»؛ گویی حتی خشم پدر را که به‌طور معمول باید ایجاد رعب و ترس کند، به تمسخر می‌گیرد. این مسئله نشانگر استحکام مرکزیت راوی در روایت است؛ یعنی راوی، صرفاً روایتگر رویدادها نیست، بلکه رویدادها را از خلال درونیات خود تعبیر و تفسیر و ارزش‌گذاری می‌کند. این ارزش‌گذاری‌های راوی که شخصیتی نوجوان است، از آن‌رو درخور توجه است که هستی را شخصیتی متلاطم در برهه حساس و پرتلاطم نوجوانی نشان نمی‌دهد بلکه ثابت‌قدم در هویت هنجارشکن خود ترسیم می‌کند. بنابراین اگر ایرادی وجود دارد به دیگران وارد است نه به او؛ تاجایی که پدر و اطرافیان‌ش را مستحق تمسخر خود می‌داند. آنچه از هستی و تفاوتش با دیگر دختران می‌بینیم تنها به رفتارها و عقایدش محدود نمی‌شود، بلکه ظاهر و پوشش او نیز گواه تفاوت فاحش او با دیگران است. ظاهر پسرانه هستی هر غریبه‌ای را درباره جنسیتش فریب می‌دهد. اگر برای دختران جامعه پوشیدن لباس دخترانه و استفاده از زیورآلاتی چون گردنبند و گوشواره و... ارزشی مثبت تلقی می‌شود، هستی با اعلام بیزاری از آن‌ها، فاصله خود را با هویت دخترانه‌اش

بیشتر می‌کند: «صدبار گفته بودم گوشواره دوست ندارم. گفته بودم از گوشواره عقم می‌گیرد. عقم می‌گرفت از این چیزها که دخترها به گل‌وگردنشان آویزان می‌کردند» (همان، ص. ۹۹).

۴-۱-۲. محافظه‌کار بودن

فردی که سبک هویتی هنجاری دارد بسیار محافظه‌کارانه عمل می‌کند مبادا که انتقاد دیگران را متوجه خود کند. او می‌کوشد تا حد امکان انتظاراتی را که از او می‌رود، برآورده سازد، اما هستی این‌گونه نیست. او بسیار بی‌پروا است و اصلاً برایش مهم نیست در نظر دیگران چگونه جلوه می‌کند؛ برای نمونه می‌توان به رفتار او در برابر راننده تاکسی (همان، ص. ۱۲) و همسایه‌ها (همان، ص. ۱۵) و همچنین حاضر جوابی‌هایش با پدر اشاره کرد.

اگر فرد محافظه‌کار را فردی بدانیم که از انجام کارهای جدید امتناع می‌ورزد و سعی بر انجام الگوهای تکرار شده قبلی دارد، متوجه می‌شویم که هستی نه‌تنها محافظه‌کار نیست، بلکه در پی تجربه‌های تازه است: «دل توی دلم نبود. یعنی یک‌جورهایی خوشحال بودم. قایق‌سواری و بعدش موتورسواری تو صحرا و بعدش زندگی تو کمپ. دم رئیس‌جمهور عراق گرم!» (همان، ص. ۷۲).

گرچه هستی در هویت خود ثابت‌قدم است، ولی ناخودآگاه به دنبال شخصیتی یاریگر است؛ به همین دلیل است علاقه او به موتورسواری، به موتور دایی پیوند می‌خورد و دایی را به‌مثابه کنشگری یاریگر که تقویت‌کننده بخشی از هویت اوست، در کنار خود می‌بیند. اینجاست که هستی طرد شده از جانب دیگران، تحسین را از کنشگر یاریگر خود در عالم خیال دریافت می‌کند و تشویق می‌شود: «آفرین هستی. تو سوارکار خوبی هستی». بنابراین راوی اول شخص داستان نه‌تنها محافظه‌کار نیست، بلکه بی‌پروا

دست به کنش‌های غیرمعمول می‌زند و حتی در نبود کنشگر یاریگر خود، موتور را روشن می‌کند و به راه می‌اندازد؛ گویی او همچنان در مسیر هنجارشکنی خود پیش می‌رود و به حضور یاریگر ذهنی برای کنش‌های خود بسنده می‌کند.

گفتنی است که تبدیل شخصیت یاریگر داستان به یاریگر ذهنی، علاوه بر نیاز روحی نوجوان به همراه و یاریگر، توقف‌ناپذیری او در پیش‌برد روند کنشی‌اش را نشان می‌دهد.

۴-۱-۱-۳. جست‌وجو نکردن برای یافتن اطلاعات

فرد با سبک هویتی هنجاری، تمام اطلاعاتی را که فکر می‌کرده لازم دارد، از محیط و اطرافیان می‌گیرد و دیگر نیازی نمی‌بیند از گذر تجربه‌های جدید، اطلاعاتی متفاوت کسب کند. از همین‌رو است که بسیار منفعل دیده می‌شود و گویی زندگی دیکته‌شده‌ای دارد، اما هستی این‌گونه نیست، سعی می‌کند درباره همه‌چیز اطلاعاتی به‌دست آورد و یاد بگیرد؛ خواه این یادگیری، انجام شیوه‌های متفاوت قیچی‌برگردان‌زدن باشد، خواه موتورسواری و آشنایی با قطعات و مکانیک موتور و خواه یادگیری جودو که البته باید گفت همه این‌ها در مسیر تثبیت هویت پسرانه‌ای است که برای خود جعل کرده است. یکی از مصداق‌های جست‌وجوی اطلاعات در دوره نوجوانی، پرسش از خانواده و هویت خانوادگی است. این سؤال برای هستی، به‌دلیل بی‌مهری‌ها و رفتار سرد و حتی مغرضانه پدر، بسیار برجسته است و آن‌قدر تکرار شده که حتی خاله هم این سؤال را قبل از اینکه هستی پرسد، حدس می‌زند: «گفت: می‌دونم چی می‌خوای بررسی. سؤال اینه: مو بچه‌ئی خونواده هستم یا نه؟» (همان، ص. ۳۰) یا از مامان می‌پرسد: «سختم بود و خجالت می‌کشیدم. پرسیدم: بابا... راست‌راستکی بابای مونه؟» (همان، ص. ۳۶) کمبود توجه از جانب پدر و بدرفتاری‌های او سبب شده است که بخشی از اطلاعاتی

که هستی لازم دارد تا دربارهٔ هویت خود بداند، در خلال گفت‌وگوهایش با دیگران، به‌ویژه خاله‌نسرین به دست می‌آید؛ وقتی که خاله‌نسرین علت دعوای پدر هستی را برایش بازگو می‌کند (همان، ص. ۳۰). کمبود توجه از جانب پدر و بدرفتاری‌های او سبب شده است که هستی، با وجود ثبات در هویت هنجارگریز خود، به‌نوعی به‌دنبال کسب رضایت پدر باشد، اما او خشنودی و رضایت پدر را در ریشهٔ ماجرا می‌یابد و به‌دنبال آن می‌رود و نه در خواستِ کنونی پدر مبنی بر رفتارهای موقرانهٔ دخترانه. این مشکل ریشه‌ای، علاقهٔ پدر به داشتن فرزند پسر است؛ بنابراین تکرار سؤالات هستی و جست‌وجوی او در یافتن اطلاعاتی در باب اینکه آیا پدر واقعاً پدر اوست یا نه و او دختر واقعی این خانواده است، نشانگر بحران هویت خانوادگی نیست؛ بلکه نوعی واکنش اعتراضی و حتی در زیرلایه، تلاشی برای کسب توجه پدر است؛ ولی کنش‌های هستی که خود واکنشی است در قبال خواستِ پدر، نه‌تنها رضایت او را جلب نمی‌کند، بلکه بحران هویت هستی را شدت می‌بخشد و باعث می‌شود بخشی از انرژی هستی که باید صرف هویت‌یابی و تجربه‌های جدید شود، صرف تنش‌های کلامی با پدر شود و او را بیشتر از هویت دخترانه‌اش دور کند؛ چون هستی قصد دارد خود را به پدر ثابت کند، اما نه با رفتارهای هنجارمند، بلکه به شیوهٔ خودش و با رفتارهای هنجارشکن.

اهمیت این بخش، یعنی جست‌وجوی اطلاعات هویتی، علاوه بر تلاش هستی برای مواجهه با ریشهٔ بنیادی ماجرا و کسب توجه پدر در اینجا است که برخلاف ترسیم خودمحوری راوی در داستان، تأثیرگذاری کنش‌های شخصیت‌های دیگر داستان به‌ویژه پدر بر او، بخشی از فرایند کنجکاوی و جست‌وجوگری وی را از روند هنجارشکنانهٔ کنش‌های خود، به جست‌وجوگری برای کشف هویت می‌کشاند؛ یعنی از تلاش برای کسب اطلاعات در حوزه‌های مردانه‌ای چون فوتبال و موتور و... که دریافت اطلاعاتی

بیرونی است، به کسب اطلاعات درونی معطوف می‌کند. به همین دلیل حضور شخصیت خاله‌نسرین در داستان بیشتر برای تمرکز بر این تغییر است تا بخشی از سؤال‌های هستی به‌واسطه همراهی‌های او مطرح شود. درحقیقت خاله‌نسرین تنها شخصیتی است که عملاً به جهان مردسالارانه، جهانی که هستی آرزوها و امیال خود را در آن می‌جوید و حتی خود را متعلق به آن می‌داند، اعتراض‌هایی هرچند اندک وارد می‌کند و در میان صحبت‌هایش آن‌ها را به نقد می‌کشد؛ گرچه خاله‌نسرین، مانعی برای رفتارهای پسرانه هستی نمی‌بیند، ولی به‌طور ناخودآگاه دست به فروپاشی جهان مطلوب هستی می‌زند.

۴-۱-۱-۴. هم‌نوایی با افراد مهم زندگی‌شان

هستی مطابق جنسیتش قاعداً باید افراد هم‌جنس خود را الگو قرار دهد و مانند آن‌ها رفتار کند، اما روحیه سرکش او در انتخاب الگو هم اثرگذار است و به‌جای اینکه مادر، خاله و دیگر هم‌جنسان خود را الگو قرار دهد و از آن‌ها پیروی کند، دایی‌جمشید را دیوانه‌وار دوست دارد، از او الگوبرداری می‌کند و می‌کوشد بیشتر اوقاتش را با او بگذراند که این خود بی‌ارتباط با رفتار دایی‌جمشید نیست و این از رفتار او با هستی آشکار است (همان، ص. ۲۶). دایی نه مانند پدر در مقابل هویت پسرانه هستی واکنش‌های تند نشان می‌دهد و نه مانند مادر، او را به داشتن رفتارها و ظاهری زنانه تشویق می‌کند و نه مثل خاله او را در هویت پسرانه‌اش یاری می‌دهد. ارتباط دایی و هستی متفاوت از دیگر تعاملات هستی است. او برای هستی نه فقط دایی که دوست، الگو و حتی معشوق و دوست‌پسر نیز هست؛ از این‌رو هستی در ارتباط با دایی دچار چالش نمی‌شود و سعی می‌کند مسیری را بپیماید که او را بیشتر در کنار خود داشته باشد.

از طرف دیگر، همراه با دایی، خاله‌نسرین هم می‌کوشد به هستی در تجربه کردن موقعیت‌های گوناگون مجال دهد: خاله برای هستی سوت و لباس ورزشی می‌خرد و او را به آرایشگاه می‌برد تا موهایش را با شمارهٔ صفر بزند.

هم‌نوایی هستی با افراد مهم زندگی (خاله‌نسرین و دایی‌جمشید) در فرایند هویت ضد‌هنجاری اوست. او این دو را بیش از دیگران دوست دارد به این علت که آن‌ها سعی ندارند هستی را به‌زور مجبور به پذیرش هویت دخترانه کنند و او را در قالب دختری آرام و... ببینند؛ حتی خاله‌نسرین راه را برای زندگی کردن هویت پسرانه هموار می‌کند تا از رهگذر تجربهٔ زیست دنیای پسرانه بتواند هویت خویش را بیابد؛ بنابراین دومین کنشگر یاریگر هستی در داستان، خاله‌نسرین است. علت قرارگیری خاله‌نسرین در حیطهٔ یاریگری هستی از آنجاست که وی بخشی از زندگی‌اش را در تهران گذرانده و ایراد چندانی به علایق هستی وارد نمی‌داند، زیرا هستی خطایی مرتکب نشده بلکه فقط برخلاف هنجارهای جامعهٔ کوچک زندگی خود عمل کرده است. خاله‌نسرین که در اجتماعی بزرگ‌تر زندگی می‌کند، پیروی نکردن از هنجارهای گروه مرجع را هنجارشکنی و ضعف هستی نمی‌داند، بلکه ضعف گروه مرجع در نپذیرفتن افراد مختلف می‌داند؛ به عبارت دیگر می‌توان گفت هستی برخلاف گروه مرجع عمل نکرده، بلکه این گروه ناتوان از پذیرش اوست. بنابراین هم‌نوایی هستی با افراد مهم زندگی‌اش همراهی با کسانی است که به او در هویت هنجارشکنانه‌اش یاری می‌رسانند، پس در اینجا برخلاف سه مؤلفهٔ پیشین نظریهٔ برزونسکی هم‌نوایی با افراد مهم صدق می‌کند، اما افراد مهم را حیطهٔ هویتی هنجارگریز او تعیین می‌کند.

لیلی تنها دوست هستی در ماهشهر است و می‌توان گفت تنها دوست دختر او در زندگی. هستی در آبادان بیشتر با پسران هم‌بازی است و با سیدموسی بیش از دیگران

دم‌خور است، از بهاره و آن عروسکش اصلاً خوشش نمی‌آید و حتی در دیدارهایی که با او دارد، همیشه فاصله‌ای بین آن دو است؛ مثلاً دیوار/ یا اینکه بهار پایین است و هستی بالا. این مسئله وجهی نمادین به داستان بخشیده که امکان خوانشی دیگرگونه را می‌دهد؛ بدین معنی که گرچه هستی، شخصیتی است در میانه بحران؛ ولی همین شخصیت در جهان داستان، شخصیت برتری است که در حال جنگیدن برای کشف هویت و مبارزه با زندگی است. درحقیقت شخصیت بهار را که همیشه عروسکی به همراه خود دارد، شخصیت ضعیفی ترسیم کرده است تا قدرت هستی را برجسته کند؛ به عبارت دیگر، در داستان وجوه دخترانه زمانی ارزشمند دانسته شده است که پیوندی با جهان مردانه داشته باشد، مانند لیلی که شخصیتی در میانه این دو جهان متفاوت است؛ یعنی هم دختر است و هم با برخی از فنونی که مردانه دانسته شده، آشناست، به همین دلیل تنها دوست هستی، اوست. هستی در ماهشهر با لیلی دوست می‌شود. لیلی مانند دیگر دختران نیست. مانند خود هستی روحیه‌ای ورزشی‌رزمی دارد که برای هستی جذاب است. لیلی جودو را از برادرش یاد گرفته و به هستی یاد می‌دهد. اما لیلی تفاوتی نیز با هستی دارد، گویا او پذیرفته است دختر است و گردنبندی با نام خودش به گردن دارد.

حضور شاپور، برادر لیلی را می‌توان نقطه عطفی برای بلوغ هویتی هستی بدانیم. کسی که توان آن را دارد که هستی را از دنیای پسرانه بیرون بکشد و او را به دنیای دختران علاقه‌مند کند. شاپور هستی را نه مثل دایی‌جمشید فارغ از جنسیتش می‌بیند، بلکه او را دختری شجاع می‌داند: «گفت: ای‌ول! از دخترهای شیرزن خوشم می‌آد. تقریباً داشتم باد می‌کردم و گنده می‌شدم» (همان، ص. ۱۲۱). گردن‌بند دست‌ساز شاپور، علاقه هستی را

به دنبال دارد. هستی که هویت خود را به رسمیت نمی‌شناسد و دوست دارد پسر باشد، با وساطت این گردنبندها به سمت پذیرش هویت دخترانه خود سوق می‌یابد. در واقع لیلی و شاپور شخصیت‌های متعادلی هستند که شخصیت هستی را به سوی تعادل می‌رانند؛ یعنی از زمان حضور آن‌ها در داستان، هستی به سمت پذیرش هویت حرکت می‌کند و روند داستان از نبود تعادل به سوی تعادل می‌رود.

۴-۱-۵. استفاده از پاسخ‌های تعیین‌شده در مقابل تهدیدات

هستی با توجه به موقعیت‌هایی که در آن‌ها قرار می‌گیرد، رفتاری متفاوت دارد؛ او معمولاً به راحتی می‌تواند از پس مشکلاتش برآید و خود را از تنگنا برهاند؛ او از راه‌های معمول و مرسوم دیگران بهره نمی‌گیرد، بلکه می‌کوشد، بهترین راه را برگزیند؛ برای نمونه برای رویارویی با جاشکول و دوستانش «فکر کردم چطوری با این نامردها طرف شوم. نمی‌توانستم جنگ تن‌به‌تن کنم. با کدامشان باید تن‌به‌تن می‌جنگیدم؟ آن‌ها چهارتا بودند و من یکی» (همان، ص. ۱۲۶). در این موقعیت هستی می‌تواند از دیگران کمک بگیرد، ولی از این کار سرباز می‌زند و با توکل بر حضرت علی به ته‌کوچه می‌گریزد. رفتارهای متفاوت هستی، حاصل هویت سرکش اوست؛ به همین دلیل در پی‌رفت‌های مختلف داستان گرچه در ساختار هنجارشکن خود، مسیر مشخصی را طی می‌پیماید، اما همین مسیر مشخص، خالق کنش‌های متفاوت و ازپیش‌تعیین‌نشده است؛ بنابراین پاسخ‌های او در برابر تهدیدات، پاسخ‌هایی است که گاه تعجب خود او را برمی‌انگیزاند.

۴-۱-۶. تحریف شناختی برای حفظ موجودیت خود

هستی برای خود هویتی پسرانه قائل است اگرچه می‌داند ذاتاً دختر است. او برای اثبات دختربودنش هیچ تلاشی نمی‌کند و تا آنجاکه می‌تواند با طرز لباس پوشیدن و صحبت کردن هویتی پسرانه برای خود جعل می‌کند. «ایستادم روبه‌روی آینه و با پوست بادمجان برای خودم سبیل درست کردم. چه قدر سبیل بهم می‌آمد! با پوست‌های بزرگ‌تر ریش درست کردم. فکر کردم اگر مرد بودم این ریختی می‌شدم» (همان، ص. ۷۰).

در جمع‌بندی سبک پردازش هنجاری می‌توان گفت که هستی دختر بی‌پروا و سرکشی است که همواره در پی اثبات خویش است. او در مهم‌ترین پی‌رفت داستانی که نقطه اوج هنجارگریزی اوست، در اقدامی مخاطره‌آمیز و در عین حال شجاعانه، موتور دایی جمشید را برمی‌دارد و به‌تنهایی به آبادان می‌رود و انتظار دارد که دایی از دیدن او خوشحال شود و او را تحسین کند، اما با برخورد جدی و تند دایی مواجه می‌شود (همان، ص. ۱۹۰). درحقیقت اوج کنش‌های جسورانه و نامعمول هستی در این بخش است؛ جایی که محدوده کنشی او از حیطة خانه و کوچه فراتر می‌رود و به شهر دیگری می‌رسد که در میانه جنگ و درگیری است. به عبارت واضح‌تر، هستی که خود در میانه بحران هویتی دست‌وپا می‌زند، خود را به مکانی می‌رساند که درگیر بزرگ‌ترین بحران بشری یعنی جنگ است. این مسئله با نگاهی نشانه‌ای بیانگر انتقال جنگ درونی به جنگ بیرونی است که خود نوعی استحکام در ساختار متلاطم و بحران‌زده داستان است؛ یعنی داستانی که تاکنون روایتگر جنگ درونی شخصیت است هم‌اکنون با حضور آن شخصیت در عرصه‌ای که جنگ بیرونی جریان دارد؛ به‌طور نمادین بحران جنگ‌زدگی هستی را برجسته می‌کند.

اهمیت این پی‌رفت در آن است که درگیری‌ها و جنگ درونی هستی برای رسیدن به عرصه جهان مردانه، درنهایت او را به مردانه‌ترین عرصه زندگی بشر یعنی جنگ رهنمون می‌کند و این مسئله خود بیانگر پیش‌روی هستی در ورود به جهان مردانه

است؛ بدین طریق کنش‌های او را از حد کنش‌هایی سطحی به کنش‌های کاملاً جدی مردانه سوق می‌دهد که خود نشانگر رشد شخصیتی او در این عرصه است. اما جنگ و حواشی آن، نه تلنگر که پتک محکمی است تا هستی را در فرایند هویت‌یابی یاری دهد و او را متوجه عمق فاجعه و شاید پلیدی جهان مردانه کند (همان، ص. ۱۹۵).

۲-۱-۴. سبک پردازش اطلاعاتی

هویت هنجارشکنانه هستی مسیر را برای کسب هویت اطلاعاتی هموار می‌کند، زیرا او برخلاف کسانی که سبک هویتی‌شان هنجاری است و در پی یافتن اطلاعاتی درباره خود نیستند، مدام در پی بازیابی و واکاوی خویش است؛ مثلاً اولین تلنگرهایی که هستی را متوجه زنانگی و هویت زنانه می‌کند سخن‌های دایی است مبنی بر اینکه زنان هم می‌توانند شجاع و نترس باشند، می‌توانند پایه‌پای مردان بجنگند و... (همان، ص. ۵۸). این تلنگر نقطه عطفی است در نوع نگرش هستی به خود و هویت جنسی‌اش و همین امر باعث می‌شود او بیش‌ازپیش در مسیر شناخت و پذیرش خود گام بردارد. ویژگی‌های سبک پردازش اطلاعاتی بدین گونه است:

۱-۲-۱-۴. استفاده از راهبردهای مسئله‌مدار و اطلاعات‌مدار

جست‌وجوی اطلاعات و استفاده از آن‌ها به دور از برخورد هیجانی با مسائل و سعی در پیدا کردن راه‌حلهایی منطقی ازجمله ویژگی‌های افراد با سبک پردازش اطلاعات‌محور است. در این رمان نیز اگرچه هستی دل‌خوشی از پدر و رفتارهایش ندارد و طبیعتاً وقتی راهی برای تلافی رفتار او وجود دارد، می‌تواند از آن استفاده کند و لج پدر را در بیاورد، اما این کار را نمی‌کند و با گفتن دروغی مصلحتی آرامش پدر و دیگران را حفظ می‌کند؛ مثلاً وقتی در سنگر پناه گرفته‌اند و پدر از او سراغ سوت را می‌گیرد و او به دروغ می‌گوید: «ها بابا. همراه» (همان، ص. ۶۳).

با پیش‌چشم‌داشتن کنش‌های هستی در ابتدای داستان متوجه می‌شویم که دیگر رفتار هستی از سر هیجان نیست، بلکه می‌کوشد، منطقی باشد و اگرچه دلیل این رفتار را بازگو نمی‌کند، اما ما متوجه تغییر رفتار هستی نسبت به قبل می‌شویم. هستی که بعد از برگشتن از بیمارستان در مواجهه با بچه‌های محله برایشان شکلک درمی‌آورد و اگر پدر نبود، جوابشان را می‌داد، اکنون خودخواسته سکوت می‌کند. بسامد این نوع سکوت‌ها در داستان رفته‌رفته بیشتر می‌شود، به گونه‌ای که به عاداتی رفتاری برگرفته از فکر و تعقل تبدیل می‌شود و گاه این سکوت را با ترفندی دیگر به کار می‌برد، حرف در حرف می‌آورد تا بتواند شرایط را بهتر مدیریت کند؛ مثلاً در جایی که لیلی به شاپور می‌گوید که می‌خواهند حال پسرها را بگیرند و شاپور از هستی می‌پرسد: «کی اذیت کرده؟» هستی با خود این‌گونه فکر می‌کند: «فکر کردم نامردی است اگر بخواهم او را داخل دعوا کنم. حرف را پیچاندم و سراغ دوستش را گرفتم. قرار بود بیاد و موتورمونه درست کنه» (همان، ص. ۱۲۹).

از مصداق مهم استفاده از راهبرد مسئله‌مدار در رفتار هستی، می‌توان به موتورسواری با دست‌های شکسته خودش و پدر (همان، ص. ۷۹) و ورود به دستشویی بانوان به جای دستشویی آقایان (همان، ص. ۹۵) اشاره کرد. تا اینجای داستان، هستی را بسیار بی‌پروا و هنجارشکن دیده‌ایم و اکنون هم انتظار داریم هستی با آن ظاهر پسرانه، براساس هیجان‌ات و علاقه‌اش عمل کند و وارد دستشویی آقایان شود، ولی می‌بینیم که او بسیار منطقی و به‌دور از هیجان‌ات سن نوجوانی وارد دستشویی خانم‌ها می‌شود. استفاده از واژه «خودمان» می‌تواند بیانگر پذیرش تدریجی هویت دخترانه در هستی باشد.

هستی در داستان به تدریج بزرگ می‌شود و این را از رفتارهایش، انتخاب‌هایش و سکوت‌هایش می‌توان فهمید.

موتورسواری و رفتن به آبادان آن‌هم به‌تنهایی برای هر نوجوانی بسیار خطرناک و دلهره‌آور است، چه برسد به اینکه آن نوجوان دختر باشد و شرایط نیز، نه تنها عادی

نبوده بلکه در شرایط سخت جنگی باشد. در این شرایط پرتنش و پراضطراب، معمولاً انسان توانایی منطقی اندیشیدن را از دست می‌دهد و بیشتر هیجان‌مدارانه رفتار می‌کند، ولی هستی به خود و هیجان‌اتش مسلط است و به‌دور از رفتار هیجانی و با استفاده از راهکارهای حل مسئله رفتار می‌کند. او می‌داند برای رد شدن از ایستگاه بازرسی نیاز به همراه دارد (همان، صص. ۱۷۸-۱۷۹).

۲-۱-۲-۴. نگرشی با تردید درباره خودشان

نوجوان با سبک هویتی اطلاعاتی معمولاً در حال برانداز کردن خودش، ویژگی‌ها و توانمندی‌هایش است و چون در دوران تعیین‌کننده و در گذر از کودکی وابسته به بزرگ‌سالی مستقل قرار دارد، به خودش و توانایی‌هایش به دیده تردید می‌نگرد. در این رمان اما، هستی به توانمندی‌هایش ایمان دارد و آنچه باعث تردید او می‌شود، هویت خانوادگی اوست و رفتار پدر به این تردید دامن می‌زند و باعث می‌شود او درباره هویت خانوادگی‌اش کنجکاو شود و مدام از دیگران بپرسد و برای یافتن پاسخ خود علاوه بر پرسیدن از دیگران، خیال‌پردازی هم کند و به قول خودش سناریو بچیند: «یکی از فیلم‌هایی که ساخته بودم همین بود: یک روز که توی یکی از این ایستگاه‌های اتوبوس نشسته‌ام مردی می‌آید که مرا می‌شناسد و می‌گوید: سلام دخترم، من بابای واقعی تو هستم. اگه بدونی چه قدر دنبالت گشتم. خوب شد پیدات کردم و من از دیدنش اشک شوق می‌ریزم، بدون عطسه» (همان، ص. ۶۸).

۳-۲-۱-۴. خودکاوی فعال

افراد با سبک پردازشی اطلاعات محور نسبت به دیدگاه‌های خود موضعی شکاکانه اتخاذ کرده و مدام ابعاد خودساخته خود را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و آنجا که نیاز باشد سعی در تغییر خود دارند (Brozonsky & Sullivan, 1992, p. 148).

هستی دختری است که به هنجارهای جامعه تن نمی‌دهد و سعی در شناخت هرچه بیشتر خود و شناساندن توانایی‌های خود به دیگران دارد. دستاورد خودکامی فعال برای هستی شناخت خویش و اطمینان از توانمندی‌هایش است؛ به همین دلیل او در ارتباط با دیگران بسیار با اعتماد به نفس ظاهر می‌شود. یا در دل خود به توانمندی‌هایش معترف است.

«حس می‌کردم از بس ورجه‌ورجه نکرده‌ام، بدنم خشک شده. اولین تویی را که گرفتم همه گفتند ای‌ول! دمت گرم. حتی بچه‌های تیم مقابل. می‌خواستم بگویم کجایش را دیده‌اید. اگر دستم سالم بود که حالتان را می‌گرفتم» (همان، ص. ۴۵).

هستی خودش را می‌شناسد و می‌داند از چه چیزهایی بدش می‌آید؛ برای مثال هستی رفتارهای دخترانه بهاره را که برگرفته از هویت دخترانه و زنانه است، دوست ندارد و حتی می‌گوید از این کارها عقم می‌گیرد. در مقابل بهاره دختری است که هیچ دیدی از تجربه‌های متفاوت ندارد و به هستی می‌گوید به آرزوهایت نمی‌رسی.

دوری از خانواده، دیدن خرابی‌های ناشی از جنگ و بیشتر از همه عوض شدن رفتار دایی‌جمشید، هستی را به مرحله‌ جدیدی از زندگی سوق می‌دهد؛ زندگی‌ای که با قبل از جنگ متفاوت است و هستی به اجبار باید آن را بپذیرد و از دنیای کودکی خود فاصله بگیرد. «... فهمیده‌ام که دارد با من بازی می‌کند تا بازی بزرگ‌تر را نفهمم. توی دلم گفتم خاله با من بازی نکن. همه‌چیز عوض شده. همه‌چیز عوض شده، همه‌چیز...» (همان، ص. ۲۰۳). تأکید بر عوض شدن همه‌چیز نشان از درک و دریافت عمیق‌تر هستی از واقعیت زندگی است و همین درک بین او و دنیایی که تا قبل از جنگ و حتی قبل از سفر به آبادان داشته، گسستی عمیق ایجاد کرده، به طوری که در علائقش هم تغییراتی ایجاد شده است؛ آنجاکه در جواب خاله می‌گوید: «می‌دونم. تونه اگه ولت کنن، می‌خوای تفنگ دستت بگیری و بری هم‌پای دایی‌ات بجنگی. گفتم: نه. از ئی کار خوشم نمی‌آد. دلم گرفت از ئی همه خرابی...» (همان، ص. ۲۰۵). هستی با رفتار خودش نشان می‌دهد که واقعاً بزرگ شده و خاله را به تحسین خودش وامی‌دارد. جنگ

و حواشی آن روند هویت‌یابی هستی را سرعت می‌بخشد و او را در مسیر یافتن اطلاعات و داده‌هایی که او را به هویت دخترانه نزدیک‌تر می‌کند، یاری می‌دهد؛ شاید بتوان گفت دیدن جنگ واقعی، تلنگری برای بزرگ شدن هستی و فراتر بردن او از سطح جنگ‌های درونی است. درحقیقت هستی که خواهان ورود به جهان مردانه است با دیدن چهره واقعی دنیای مردانه که اوج آن در جنگ تجلی یافته، به اطلاعاتی دست می‌یابد که او را از جهان آمال و آرزوهایش کمی دور کند.

۴-۱-۲-۴. اهدافی استوار و تعهدی قوی

هستی می‌داند چه می‌خواهد و روی حرفش می‌ایسند. «پیچیدم تو حرفش و گفتم: ما دخترا مثل شما پسرا نیستیم که الکی لاف می‌آین و می‌گین کی به‌کیه. ما اگه چیزی می‌گیم پای حرفمون هستیم» (همان، ص. ۱۶۳). هستی در اینجا هم بر هویت دخترانه خود صحنه می‌گذارد و گویی آن را پذیرفته و هم نشان می‌دهد که اگر قرار باشد کاری انجام دهد، آن را هر طور که شده انجام می‌دهد یا وقتی که تصمیم می‌گیرد به‌تنهایی موتور را به دستش در آبادان برساند. «از طرف کمپ صدای دور صلوات بلند شد. تنم لرزید. مثل گنجشکی که بخواهد بپرد و نداند می‌تواند یا نه. آب دهانم را قورت دادم و هندل زدم. من می‌توانستم. نمی‌خواستم گنجشک باشم».

۴-۱-۲-۵. جست‌وجو، پردازش و ارزیابی اطلاعات مربوط به خودشان

بخشی از اطلاعاتی که هستی از خودش و فرایند بلوغ به‌دست می‌آورد، از گفته‌های مامان و خاله‌نسرین است. هستی در این مورد، دیگر حواس خودش را پرت نمی‌کند و گوش می‌دهد؛ به‌طوری‌که شباهت و تفاوت‌های حرف‌های خاله و مامان را متوجه می‌شود. «از حالتی پرسید که برایم پیش آمده بود. حالتی که مامان گفته بود ماهی یک بار به سراغ زن‌ها می‌آید ... فکر کردم مامان از او خواسته که درباره این چیزها حرف بزند. شاید هم این‌طور نبود. چون حرف‌هایش با مامان فرق داشت. یعنی همان چیزها را

طور دیگری می‌گفت. ... فهمیدم عوض شده‌ام. یعنی فهمیده بودم، ولی حرف‌های او انگار طور دیگری بود» (همان، ص. ۱۱۰).

و ایستادم جلوی آینه. توی آینه کسی نبود جز خودم. خودی که حس می‌کردم خودم نیست. خاله گفته بود داری مثل مار پوست می‌اندازی. هر روز می‌گشتم، ولی پوستی نمی‌دیدم جز پوست خودم که پر از جوش‌های سرخ و ترسناک بود. نیم‌رخم را نگاه کردم. چپ، راست، پشت سر و گردنم را. این حالت‌ها، این پوست انداختن‌ها مرا به کجا می‌خواست ببرد؟ می‌ترسیدم. هم دلم می‌خواست عوض شوم، هم می‌ترسیدم. دستم را کشیدم روی صورتم، آینه تاریک شد. این تاریکی را دوست داشتم. می‌توانستم صورت دیگری برای خودم خیال کنم (همان، ص. ۱۵۴).

تغییرات جسمانی هستی، فرایند محتومی است که برای هستی اتفاق می‌افتد. این بخش نشان از تعلق او به جهانی است که از آن بیزار است، ولی هیچ راهی جز پذیرفتن آن ندارد. هستی هر قدر بتواند با مؤلفه‌های جهان زنانه مبارزه کند و خود را از آن دور کند، ولی در برابر واقعیت جسمانی آن مقهور خواهد شد؛ درحقیقت بلوغ جسمانی، واقعیتی است که بر هستی غلبه می‌کند؛ از این رو، این پی‌رفت علاوه بر گسترش معنایی در بخش مفهومی متن، در ساختار داستان، نقطه توقف و تلنگری برای هستی است که شکست کنش‌های او و متوقف کردن او را برجسته ساخته است.

۴-۱-۲-۶. احساس یکپارچگی در تمام امور

هستی خودش را شناخته، توانایی‌هایش را می‌داند و همین به او احساس توانمندی و یکپارچگی می‌دهد؛ مثلاً فرشته نجات بودن هستی و تکرار آن از جانب مادر این حس یکپارچگی را در او تقویت می‌کند (همان، ص. ۷۸).

یکی از دلایلی که باعث می‌شود هستی به توانایی‌هایش ایمان داشته باشد و همین امر باعث اعتماد به نفسش شده است، چیزهایی است که از دایی جمشید یاد گرفته است؛ مانند موتورسواری و روشن کردن موتور، اطلاع از مسائل فنی موتور.

توی مدرسه بهترین دونده بودم، توی فوتبال بهترین حمله‌کننده، توی ژیمناستیک بهترین پشتک‌ها و بالانس‌ها را می‌زدم. حالا وقتش بود. چهارتا پسر دنبالم بودند و باید نشانشان می‌دادم با کی طرف هستند (همان، ص. ۱۲۶).

۳-۱-۴. سبک پردازش سردرگم یا اجتنابی

هستی در کمپ، زندگی متفاوتی را تجربه می‌کند. محیط زندگی، دوستان و اطرافیانش و حتی بازی‌ها و سرگرمی‌هایش عوض شده و خود این موقعیت باعث سردرگمی هر فردی می‌شود. اما این سردرگمی در انتخاب نقش برای هستی برجسته‌تر است و با آمدن شاپور در زندگی‌اش بیشتر هم می‌شود. به همین دلیل است که بسامد واژه «نمی‌دانم» در توصیفات هستی از خودش و شرایط پیرامونش بیشتر می‌شود و تصمیم‌گرفتن برایش سخت‌تر می‌شود؛ برای مثال:

بلند شدم و از پشت پنجره کلید موتور را برداشتم. دل‌دل می‌کردم که این کار را بکنم یا نه. اصلاً چکار می‌خواستم بکنم؟ نمی‌دانستم (همان، ص. ۱۳۳) یا نمی‌دانستم چه کنم. خواستم بگویم به من چه که سمبوسه ببرم برای جاشکول نامرد که به من گفته عوضی. نتوانستم، یعنی تا آمدم دهان باز کنم و حرف بزنم، مامان در را باز کرد و گفت: «ثواب داره.» و دهانم را قفل کرد (همان، ص. ۱۳۵).

۱-۳-۱-۴. استفاده از راهبردهای هیجان‌مدار

وقتی پای موتور و هیجان‌های این‌چنینی به میان می‌آید، رفتار هستی کاملاً متفاوت می‌شود. گویی هیجانش مانع از این می‌شود که بهتر فکر کند یا مثل همیشه (دختری که حداقل احترام بزرگ‌تر از خودش را نگه می‌دارد و حاضر جوابی نمی‌کند) رفتار کند. از نمونه‌های رفتار هیجان‌مدار هستی را در تعامل با دیگران می‌توان در ارتباط با آقا نصیر، پدر ولی دید. وقتی پدر ولی او را از سوار موتور شدن نهی می‌کند، هستی در برابر او حاضر جوابی می‌کند. از ابتدای داستان بارها شاهد مواجهه هستی با بزرگ‌تر غریبه از خودش بوده‌ایم؛ گاه این بزرگ‌تر راننده تاکسی است و گاه همسایه‌ها و گاه دکتر؛ اما

هستی در موقعیت‌های مختلف در برابر آن‌ها سکوت می‌کند و سعی دارد فردی مؤدب باشد ولی این بار می‌توانیم بگوییم که هیجان راندن موتور او را از مبادی آداب بودن، دور می‌کند.

اگر بتوانیم دو نقطهٔ اوج برای رفتار هیجان‌مدار هستی در داستان بیابیم، یکی درگیری با پدر در هنگام شستن سرش است و دیگری رفتن یا به‌عبارت دیگر فرار کردن به آبادان، آن هم به تنهایی.

جدال هستی با پدر در هنگام شستن سرش بر سر موضوع برگرداندن موتور دایی به او، به جایی از کینه‌کشی و انتقام دوازده سالهٔ هستی می‌رسد که گویی هستی تمام پل‌ها را پشت سرش شکسته و پدر را به‌حدی عصبانی کرده که پس از فرار به خانهٔ لیلی جرئت برگشت به خانه را ندارد و پی‌رفت فرار به آبادان و پناه بردن به دایی جمشید شکل می‌گیرد؛ گویی رفتارهای هیجان‌مدار هستی تازه شروع شده است (همان، صص. ۱۶۸-۱۶۹). شاید بتوان نقطهٔ عطف داستان را تصمیم هیجان‌مدار او برای موتورسواری، راندن و رساندن موتور به آبادان بدانیم. رفتاری که آن‌قدر از تعقل به دور است که خود نیز معترف آن است (همان، ص. ۱۷۲).

درواقع عشق به دایی و علاقه به موتور، کنشگر فرستنده برای هیجانی‌ترین کنش هستی یعنی حرکت به‌سوی آبادان است؛ حرکتی که عملاً نمایه‌ای است در حرکت هستی به‌سمتی که عامل تغییراتی در روند رشد او می‌شود.

۴-۱-۳-۲. اجتناب از موقعیت‌های تصمیم‌گیری

هستی در روند دست‌یابی به هویت رفتارهای متفاوتی از خود بروز می‌دهد. گاه رفتارهای هنجارشکنانه‌اش باعث می‌شود مخاطب به این فکر کند که هستی بسیار بی‌پروا تر از آن است که در قالب یا چهارچوبی بگنجد، گاه چنان با درایت رفتار می‌کند که مخاطب حیرت‌زده می‌شود و گاه چنان سردرگم و کلافه می‌شود که نمی‌داند باید چه راهی را برگزیند:

«لیلی گفت پسرها خیلی پررو شدند و باید گوشمالی شان داد. لیلی دوست داشت بانندی درست کنیم و حالشان را بگیریم. سایه هم همین طور. من خیلی نه. نمی دانم چرا» (همان، ص. ۱۲۸). اگرچه بسامد رفتارهای این چینی در رمان کم است ولی نمی توان آن‌ها را نادیده گرفت و به راحتی از آن‌ها گذشت.

۳-۳-۱-۴. تغییر رفتارهای خود متناسب با موقعیت

از مصداق‌های تغییر رفتار خود متناسب با موقعیت می توان به اعتراف به دختر بودنش برای راضی کردن زن به همراهی با او در رد شدن از ایست بازرسی اشاره کرد.

۴-۳-۱-۴. بی توجهی به اصلاح ساختار هویتی خود در درازمدت

باتوجه به رفتار هستی از ابتدا تا انتهای داستان و پردازش‌های متفاوت هویتی در تعامل با دیگران درمی یابیم که رسیدن به هویتی ساختارمند برای او اهمیت ویژه‌ای دارد و پس از دیدار با شاپور، سفر به آبادن به تنهایی و آشتی با پدر، مسیر خود را در استقلال هویتی روشن تر می بیند. این مسئله نشان می دهد که هستی باتوجه به شخصیت پویای خود که در قالب تعریف شده‌ای نمی گنجد، چندان به اصلاح ساختار هویت خود بی توجه نیست.

پس از این بزرگ شدن و بلوغ جسمی و روحی هستی باید منتظر اتفاق تازه‌ای باشیم؛ اتفاقی که مهر تأییدی باشد بر بزرگ شدن هستی و ختم به خیر شدن ماجرا و در این هنگام است که پدر هستی پس از غلبه بر تمام ترس‌هایش به آبادان می آید تا هستی را به خانه برگرداند؛ پدری که برخلاف آنچه از ابتدای داستان از او دیدیم، بسیار مهربان و دوست داشتنی است. اگر از ابتدای داستان او را ضدقهرمان می دانستیم، اکنون پشتیبان قهرمان است و برای کمک به او آمده است:

دست بابا کشیده شد روی پوست صورتم. «خدا رو شکر. هستی مو سالمه» و بعد موهایم را نوازش کرد و نوازش کرد و نوازش کرد. داشت خوابم می برد. چه قدر

این نوازش برایم تازه بود و نو بود. از جنس نوازش‌های مامان بود. باورم نمی‌شد که بیدار باشم. گفتم: خودتی بابا؟».

رفتار پدر در طول داستان همیشه باعث شده بود تا هستی با هویت دخترانه خود در جنگ باشد و خود را به‌گونه‌ای که پدر می‌خواهد سامان دهد نه آن‌گونه که هست؛ به‌عبارتی، رفتار پدر به سردرگمی هویت هستی منجر شده بود. پس پی‌رفت مواجهه مهربانانه پدر با هستی و در ادامه، اعتراف پدر به ترس‌بودنش و بیان سرگذشتش (همان، ص. ۲۱۲) و دیگر حرف‌هایش باعث می‌شود حس همیشگی‌اش به او تغییر کند و او را با همه ترس‌هایش بپذیرد و درک کند و گذشته را فراموش کند و او را ببوسد. هستی در این گفت‌وگو یا بهتر بگوییم در این چند روز ماندن در آبادان به یک‌باره بزرگ شود و این بزرگ شدن و فهمیدن از جمله «می‌فهمیدم. یعنی تازه فهمیده بودم و داشتم هضمش می‌کردم» می‌شود دریافت.

پذیرش هویت زنانه مصادف می‌شود با پذیرش هویت پسرانه هستی از جانب پدر؛ آنجا که هستی را به فوتبال بازی کردن دعوت می‌کند: «معلوم بود خیلی وقت است توپ را زیر نظر دارد. مثل ورزشکارها خودش را گرم کرد و گفت: پنالتی بزنیم یا یه ضرب بازی کنیم؟» (همان، ص. ۲۱۴) و هستی در کمال ناباوری، بازی را شروع می‌کند.

گفتنی است که رفتارهای پدر که عامل اصلی ورود هستی به پوسته دیگری است، خود بانی برگرداندن هستی به پوسته اصلی خود می‌شود؛ پس پدر اصلی‌ترین کنشگر داستان است؛ اوست که شخصیت اصلی داستان را به هم می‌ریزد و هم اوست که او را به سامان خود بازمی‌گرداند. به‌عبارت دیگر تمام کنش‌های راوی در ارتباط با او شکل می‌گیرد و تفسیر می‌شود.

۲-۴. شخصیت و محیط

در این بخش به بررسی مؤلفه محیط و تأثیر آن بر شکل‌گیری روایت می‌پردازیم. محیط که خود شامل سه مؤلفه مکان، زمان و فرهنگ می‌شود در شکل‌گیری هویت هستی و

روایت وی از آن برهه خاص بسیار اثرگذارند. این رمان در دو مکان جغرافیایی که اولی آبادان و دومی ماهشهر است و در دهه ۱۳۶۰ و در بحبوحه جنگ تحمیلی اتفاق می‌افتد که هرکدام بر زندگی و هویت هستی اثری منحصربه‌فرد و چشمگیر دارد. آبادان خانه هستی و مکانی است که هستی هویت پسرانه را برای خود جعل کرده و مدام در چالش با پدر و دیگرانی است که با توجه به فرهنگ غالب آن مکان، رفتار پسرانه او را بر نمی‌تابند و او ناگزیر است به مقابله با آنها برای اثبات خود برخیزد؛ از این‌روست که بیشترین رفتار ضدهنجاری از هستی را در این محیط می‌بینیم. مکان دیگر و به تبع آن فرهنگ دیگری که هستی در آن قرار می‌گیرد، کمپ جنگ‌زدگان در ماهشهر است. خانواده هستی نیز مانند دیگر خانواده‌های حاضر در کمپ با همدیگر غریبه بوده و ناگزیر به ساخت هویت و شخصیتی جدید از خود هستند. هستی نیز از این قضیه مستثنی نیست و می‌کوشد خود را با شرایط موجود وفق دهد، ضمن اینکه دیگر زیر ذره‌بین همسایگان و نگاه‌های سرزنش‌بار آنها نبوده و فضایی هم برای آن کنش‌های پسرانه ندارد و شاید بتوان گفت در محیط کوچک کمپ و شرایط سخت زندگی در آن همه افراد، فارغ از جنسیت خود ناگزیرند برای زیستن بجنگند؛ از همین‌رو است که هستی به‌عنوان عضوی از خانواده مجبور به آوردن آب می‌شود؛ کاری که در خانواده‌های دیگر به‌عهده پسران است. محیط ماهشهر هستی را آماده پذیرش هویت دخترانه خود می‌کند، اما آنچه به‌مثابه ضربه نهایی عمل می‌کند، بازگشت وی به آبادان برای بازگرداندن موتور به دایی جمشید است. هستی در بازگشت به آبادان و قرار گرفتن در بطن جنگ، با دیدن فجایع و اثرات مخرب آن که دنیای خشن مردانه آن را رهبری می‌کند، به قول خاله نسرين به یک‌باره بزرگ می‌شود و به تدریج هویت زنانه خویش را برتر از هویت مردانه می‌یابد. گفتنی است که سن هستی و پدیده بلوغ جنسی به‌عنوان کاتالیزوری عمل می‌کند که وی را به سمت هویت زنانه‌اش سوق می‌دهد.

۵. نتیجه

در روند داستان، سه سبک پردازش هویت را در هستی می‌بینیم. سبک پردازش ضدهنجاری که بخش عمده‌ای از داستان را به خود اختصاص می‌دهد، سبک پردازش اطلاعاتی و سبک پردازش سردرگم. اگرچه بسامد کنش‌های مبتنی بر سبک پردازش سردرگم در رمان کم‌تر از سبک ضدهنجاری است، ولی باید این نکته را متذکر شد که سبک ضدهنجاری در خدمت سبک سردرگم قرار می‌گیرد که این سبک پردازش خود به سبک پردازش اطلاعاتی منجر می‌شود. هستی در بخش عمده‌ای از داستان سعی دارد که هویت پسرانه‌ای برای خود جعل کند تا مقبول و محبوب پدر واقع شود، ولی این رفتار بیش از هر چیز پدر را عصبی کرده و باعث سردرگمی هویت در هستی می‌شود. وقوع جنگ نیز بر تلاطم‌های روحی هستی و روند شکل‌گیری هویتی او اثر می‌گذارد و مهاجرت اجباری و ازدست دادن دوستانش او را ناگزیر می‌کند تا هویتی نو برای خود بسازد و همین امر باعث سردرگمی بیشتر او می‌شود. اما هستی در روند هویت‌یابی با تکیه بر اطلاعاتی که از محیط کسب می‌کند؛ به‌ویژه در ارتباط با لیلی و برادرش، شاپور و همچنین صحبت‌هایی که از خاله درباره‌ی دنیای مردانه می‌شوند و در سطحی بالاتر اثرات جنگ و دنیای مردانه‌ای که در ذهنش ترسیم می‌شود او را به سمت پردازش اطلاعاتی هویت پیش می‌برد و درنهایت او را از سردرگمی در انتخاب هویت می‌رهاند. انتخاب هوشمندانه‌ی زاویه‌ی دید، کانونی‌سازی درونی و کانونی‌ساز باعث شده است تا مخاطب به راحتی بتواند با دنیای ذهنی و احساسات هستی آشنا شود و بهتر بتواند با آن هم‌ذات‌پنداری کند. حضور هستی به‌عنوان شخصیت کانونی‌ساز مخاطب را با شیوه‌ی پردازش هویت هستی در ارتباطی تنگاتنگ قرار می‌دهد و می‌تواند چرایی رفتارهای هستی را به خوبی درک کند و این عامل باعث واقع‌نمایی بیشتر داستان و تأثیرگذاری آن بر مخاطب می‌شود.

در نهایت باید گفت تعامل، تقابل و برسازایی هستی با دیگران و همچنین قرار گرفتن در مختصات زمانی، مکانی و فرهنگی ویژه (دهه شصت، آبادان - ماهشهر و فرهنگ غالب مردم آن خطه و فرهنگ مردانه جنگ که خود را به مردم آن مرزوبوم تحمیل می‌کند) سه مؤلفه شخصیت‌ساز در رمان هستی هستند و باعث می‌شوند تا ما روایت را از ورای ارتباط هستی با دیگران و جهان پیرامونش درک کنیم. هستی برآیند زمان، مکان و فرهنگی است که در آن می‌بالد و این سه باعث شکل‌گیری هویت و تکامل فرایند هویت‌یابی او از فردی با سبک پردازش هویتی ضدهنجاری به فردی با سبک پردازش هویتی اطلاعاتی می‌شود و او را به پذیرش هویت زنانه خود سوق می‌دهد.

پی‌نوشت‌ها

1. identity
2. identity confusion
3. Berzonsky
4. informational style
5. normative style
6. diffuse/ avoidant style

منابع

- ابوت، ا.ج. پ. (۱۳۹۷). *سواد روایت*. ترجمه ر. پورآذر و ن. م. اشراقی. تهران: اطراف.
- اتکینسون، ر. ل.، اتکینسون، ر. س.، اسمیت، ا. د.، بم، س.، و هوکسما. (۱۳۸۵). *متن کامل زمینه روان‌شناسی هیلگارد*. ترجمه م. ن. براهنی و همکاران. تهران: رشد.
- برک، ل. ی. (۱۳۸۶). *روان‌شناسی رشد (از نوجوانی تا پایان زندگی)*. ترجمه سیدمحمدی. ج ۲. تهران: ارسباران.
- برگر، پ. ل. و کولمال، ت. (۱۳۷۵). *ساخت اجتماعی واقعیت (رساله‌ای در جامعه‌شناسی شناخت)*. ترجمه ف. مجیدی. تهران: علمی و فرهنگی.
- بیابانگرد، ا. (۱۳۸۹). *روان‌شناسی نوجوان*. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- تامس، ب. (۱۴۰۰). *روایت: مفاهیم بنیادی و روش‌های تحلیل*. ترجمه ح. پاینده. تهران: نیلوفر

- حسن‌زاده، ف. (۱۳۸۹). هستی. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- حسینی، و.، صنعت‌جو، ا.، شریف، ع. و امین‌یزدی، ا. (۱۳۹۷). تحلیل محتوای داستان‌های نوجوان از حیث ابعاد هویت‌یابی بر پایه نظریات اریکسون، مارسیا و بزرونسکی. *مجله تعامل انسان و اطلاعات*. ج ۵، ۱، ۸۳-۹۳.
- حسینی، و.، صنعت‌جو، ا.، شریف، ع.، و امین‌یزدی، ا. (۱۳۹۸). واکاوی انواع هویت در داستان‌های نوجوان براساس نظریه روانی - اجتماعی اریکسون. *مجله تحقیقات کتابداران و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۲، ۱۳-۳۲.
- جی‌دان، ر. (۱۳۸۵). *نقد اجتماعی پست‌مدرنیته، بحران هویت*. ترجمه ص. نجفی. تهران: شیرازه.
- رنجبر، م.، شارودی، ح.، و اصلاحی، س. (۱۳۹۸). فرایند تحول در رمان هستی. *دوفصلنامه علمی پژوهشی ادبیات کودک دانشگاه شیراز*، ۲، ۴۱-۵۶.
- شولتز، د. پ.، و شولتز، س. ا. (۱۳۸۶). *نظریه‌های شخصیت*. ترجمه سیدمحمدی. ویراست هشتم. تهران: نشر ویرایش.
- کبلی، پ.، و یان، م. (۱۴۰۰). *نقد ادبی با رویکرد روایت‌شناسی*. ترجمه ح. پاینده. تهران: نیلوفر.
- کوری، گ. (۱۳۹۵). *روایت‌ها و راوی*. ترجمه م. شهبان. تهران: مینوی خرد.
- محرمی، ر.، حاجلو، ن.، شجاعی‌ماسوله، م. (۱۳۹۰). تحلیل روان‌شناختی شخصیت‌های داستانی هوشنگ مرادی کرمانی براساس نظریه اریکسون. *ادب پژوهی*، ۱۵، ۱۲۱-۱۴۰.
- میرعلائی‌امین، ز.، رضایی، ح.، کاوه، م. (۱۳۹۷). بازنمایی انواع بلوغ در رمان نوجوان *عقرب‌های کشتی بمبک*. اورمزد، ۴۵، ۴-۲۵.

References

- Abbott, H. P. (2018). *The Cambridge introduction to narrative [Narrative literacy]* (R. Pourazar & M. Eshraqi, Trans.). Atraf. [in Persian]
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Bem, D. J., & Nolen-Hoeksema, S. (2006). *Hilgard's introduction to psychology* (M. Barahani et. al. Trans.). Roshd. [in Persian]
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1996). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge* (F. Majidi, Trans.). Elmi va Farhangi. [in Persian].

- Berk, L. E. (2007). *Development through the lifespan [Psychology of growth: From adolescence to the end of life]* (Y. Seyed-Mohammadi, Trans.). Arasbaran. [in Persian]
- Berzonsky, M. D. (1989). Identity Style: Conceptualization and Measurement. *Journal of Adolescence Research*, 4, 268-282.
- Berzonsky, M. D. (1989). Identity style: Conceptualization and measurement. *Journal of Adolescence Research*, 4, 268-282.
- Berzonsky, M. D. (1992). Identity Style and Coping Strategies. *Journal of Personality*, 60, 771-788.
- Berzonsky, M. D. (1992). Identity style and coping strategies. *Journal of Personality*, 60, 771-788.
- Berzonsky, M. D., & Niemeyer, G. J. (1994). Ego identity status and identity processing orientation: The moderating role of commitment. *Journal of Research in Personality*, 28, 425-435.
- Berzonsky, M. D., & Niemeyer, G. J. (1994). Ego identity status and identity processing orientation: The moderating role of commitment. *Journal of Research in Personality*, 28, 425-435.
- Berzonsky, M. D., & Sullivan, C. (1992). Social-Cognitive Aspects of Identity Style: Need for Cognition, Experiential Openness, and Introspection. *Journal of Adolescent Research*, 7, 140- 155.
- Biabangard, A. (2010). *Adolescent psychology*. Office for the Publication of Islamic Culture. [in Persian].
- Colbey, P., et al. (2021). *Literary criticism from a narratological approach* (H. Payandeh, Trans. and Ed.). Niloofar. [in Persian]
- Currie, G. (2016). *Narratives and narrator* (M. Shahba, Trans.). Minooye Kherad. [in Persian]
- Dunn, R. G. (2006). *Identity crises: A social critique of Postmodernity* (S. Najafi, Trans.). Shirazeh. [in Persian]
- Hasanzadeh, F. (2010). *Hasti*. Institute for the Intellectual Development of Children and Adolescents.
- Hoseini, V., San'atjoo, A., Sharif, A. & Amin-Yazdi, A. (2018). Content analysis of adolescent stories from the perspective of identity formation based on Erikson's, Marcia's and Berzonsky's theories. *Human Information Interaction*, 5, 1, 83-93.
- Hoseini, V., San'atjoo, A., Sharif, A. & Amin-Yazdi, A. (2019). Analysis of different types of identity in adolescent stories based on Erikson's psychosocial theory. *Academic Librarianship and Information Research*, 2, 13-32.
- Jacobson, J. (1998). *Islam in Transition: Religion and Identity among British Pakistani Youth*. London: Routledge.

- Miralaeei-Amin, Z., Rezaei, H. & Kaveh, M. (2018). Representation of different types of maturity in the adolescent novel *Scorpions of Bambak Ship*. *Ourmozd*, 45, 4-25. [in Persian]
- Moharrami, R., Hajloo, N. & Shojaei-Masouleh, M. (2011). Psychological analysis of characters in Hooshang Moradi Kermani's stories based on Erikson's theories. *Adab-Pazhuhi*, 15, 121-140. [in Persian]
- Rajnbar, M., Sharoodi H & Eslahi, S. (2019). The process of transformation in the novel *Hasti*. *Journal of Children's Literature Studies*, 2, 41-56.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. A. (2007). *Theories of personality* (Y. Seyed-Mohammadi, Trans.). Virayesh. [in Persian]
- Streitmatter, J. (1993). Identity status and identity Style: a replication study. *Journal of Adolescence*, 16, 211-215.
- Streitmatter, J. (1993). Identity status and identity style: A replication study. *Journal of Adolescence*, 16, 211-215.
- Thomas, B. (2021). *Narrative: The basics* (H. Payandeh, Trans.). Niloofar. [in Persian]
- Woodward, K. (ed.) (1997). *Questioning Identity*. London: Routledge.